

Jan Němec

„Když mě někdo představí jako brněnského autora, v duchu vyvracím oči.“

S Janem Němcem jsme se vydali na dvě procházky najednou. Jedna začínala na střeše Českého rozhlasu Brno a končila na tenisových kurtech v Lužánkách. Po té druhé se zatím ubíral náš rozhovor, nekoukal pod nohy a přebíhal od literatury k československým výzkumům LSD. Přes křížení dvou různých cest jsme ani jednou nezakopli.

Jan Němec

je šéfredaktorem literárního časopisu Host, autorem biografického románu Dějiny světla o Františku Drtikolovi, autofikce Možnosti milostného románu, povídkových knih Hra pro čtyři ruce a Liliputin či sbírky básní První život. Spolu s Petrem Vizinou vydal knihu rozhovorů o spiritualitě s názvem Znamení neznámého.

Knihy Jana Němce hravě střídají témata i formu, podobně různorodá jsou jeho oblíbená brněnská místa. Připojte se k našemu pozdně letnímu rozhovoru a projděte se s námi.

→ Scházíme se v budově Českého rozhlasu Brno. Co vás na tomto prostoru baví?

Časopis Host se sem přesunul někdy před dvěma a půl lety. Chvilí to vypadalo, že zakotvíme v KUMSTU na Údolní, pak se ale ukázalo, že poslední patro Českého rozhlasu je volné. Zajásal jsem hned z několika důvodů. K místu mám totiž osobní vztah, můj táta dlouhá léta pracoval v literární redakci rozhlasu, v 90. letech pak byl ředitelem brněnského studia. Mám z dětství vzpomínky na socialistickou podobu té budovy – mramorové schodiště, které dnes všichni obdivují, bylo tenkrát ještě zakryté linoleem, litinové radiátory přetřené barvou. S nadšením jsem sledoval, jak budovu při rekonstrukci oholili do její původní podoby.

→ A další důvody?

Právě tam, kde máme dnes kancelář, dříve sídlila literární redakce

Českého rozhlasu. Sedával v ní třeba Jan Skácel, mezi roky 1963 až 1969 jeden z mých předchůdců na pozici šéfredaktora Hosta. Dokonalí jsme tak určitý oblouk a navázali na tradici šedesátkového Hosta, cítíme se být na správném místě. Kontext Českého rozhlasu, zdá se mi, Hostu sluší.

→ Poloha budovy také není nejhorší...

Člověk je v centru, ale zároveň je tady nahoře úplný klid. Který na redakční práci potřebujete.

→ A všude kolem skvělé gastro. Máte nějaký oblíbený podnik, ať už v centru, nebo dále?

Podnebi je kavárna, která se

mnou žije už asi dvacet let, od studií sociologie na FSS. Mám moc rád zdejší zahrádku skrytou pod Špilberkem – i kvůli tomu, že v létě je tam vždy o dva stupně méně než jinde v Brně. Těch podniků je ale samozřejmě více. Bývalý Morgal, teď Typika, kam právě míříme, mi vždy přišel jako kousek Itálie v Brně. Nádvoří teď nechávají postupně obruštat popínavými rostlinami, čímž se ten dojem ještě prohlubuje.

→ Píšete v kavárnách, nebo potřebujete klidnější prostředí? Záleží, co píšu. V případě publicistiky mi to nevadí. Ne, že by nevyžadovala soustředění, ale je to trochu jiný způsob práce.

Když píšu prózu, potřebuji prázdnou místnost. Navíc jsem dost fixovaný na konkrétní výhled z okna... z mého okna v Poličce, kde jsem napsal většinu věcí. Víím, že jsou autoři, kteří si otevřou notebook v kavárně, všechno odstíní, existuje pro ně jen obrazovka. Já to umím, jen když už mám knihu napsanou a dělám poslední úpravy. Asi mám pocit, že už ruku pis pomalu vysílám do světa a kavárna mi slouží coby přechodový prostor, dekompresní komora.

→ A co nějaká skrytá místa ve městě, kam se právě chodíte trochu schovat před lidmi? Dlouhou dobu pro mě takový význam měly Lužánky. V mém dětství tam ještě běhali divocí králíci, park byl zarostlý a večer jste se tam trochu bál chodit. Bydleli jsme tenkrát s rodiči na Drobného a Lužánky jsem měl jako takový předpokoj. Park potom zvelebili, chvíli to ještě trvalo, než jej Brňané objevili ve velkém. Když jste tam šel dopoledne, bylo to naprosto klidné místo. Přečetl jsem tam hodně knížek, učil se na maturitu, na vysokoškolské zkoušky...

Zní to jako klišé, ale v mnohém platí, že studijní roky byly svobodnější. Dělán to, co mě baví, ale i tak mám pocit, že jsem v nějakém soukolí – jiná věc je, že ho sám roztáčím.

📍 Dvorek FF MUNI

→ To už dnes tedy neplatí, v Lužánkách je občas živo až moc. Ano, dnes už pro mě takhle nefungují. Spíš chodím do parku nad Kinem Art, ten je klidnější. A mám velkou rást z propojených zahrad vil Tugendhat a Löw-Beer a nově otevřené zahrady u Arnoldovy vily. Málokdo tam zabloudí, ne každý asi ví, že do zahrad se neplatí vstupné.

→ Máte své oblíbence mezi autory spojenými s Brnem? Spojenými tím, že z Brna pocházejí nebo v něm (či o něm) tvořili?

Mám, ale zároveň proti tomu spojení spisovatelů s městem bojuju. Když mě někdo představí jako brněnského autora, v duchu vyvracím oči.

→ Píšu si: v rozhovoru neuvádět „brněnský spisovatel Jan Němec...”

Přijde mi, že v případě literatury je irelevantní, odkud pocházíte. Mně všechny ty patriotismy, nedej bože nacionalismy, přijdou hloupé. Člověk si vytvoří fixaci na to, kde se náhodou ocitl. Neplatí to samozřejmě u každého,

ta neopodstatněnost nálepkování podle míst, třeba Jiří Kratochvíl je opravdu s Brnem spojený, hlásí se k němu, píše o něm, ve svém díle vytvořil určitý obraz města. Ale v zásadě myslím, že když člověk píše, snaží se podmíněnost všeho druhu spíš přesáhnout. Takže o sobě nepřemýšlím jako o brněnském autorovi a v mém osobním vztahu k literatuře Brno nijak nezdůrazňuji. Těší mě třeba, že se tu narodil Milan Kundera, ale kdybych Kunderu četl kvůli Brnu, úplně bych se s ním minul. A samozřejmě totéž s Janáčkem.

Všichni jsme odněkud a všichni bychom měli mířit výš.

→ Takže nevěnujete brněnské literatuře větší pozornost?

Já na brněnskou literaturu nevěřím. Pokud existuje, je to nutně regionální literatura. Upřímně řečeno, moc nevěřím ani na českou literaturu a německou literaturu. Záleží jen na textech a je jedno, kde vznikly nebo jaké národnosti je autor.

→ Máte nějaké tipy na „neokoukané“ autory, které byste doporučil k přečtení?

V Hostu jsem dělal redakci dvěma knížkám Matěje Hořavy, jedna se jmenuje Pálenka, druhá Mezi-přistání. Jsou to takové poetické prózy, jedna z Banátu, kde Matěj učil malé děti česky, druhá z Tbilisi, kde působil na univerzitě jako lektor češtiny. To byl dost velký objev nejen pro mě. Také loňské Vyhoření od Petra Šestáka mi přišlo bezva. Mám rád prózy Marka Šindelky, Ivany Myškové, Jany Šrámkové, baví mě nevypočitatelnost Petry Hůlové. Texty mi rukama prochází neustále, takže je těžké něco takhle z hlavy vybrat. Zároveň obecně platí, že člověk je dost kritický k lidem, kteří dělají to stejné co vy. Nároky, co máte na sebe, uplatňujete i na druhé. Takže ne vše, co je dnes populární, se mi zdá dobré. Ale platí to i opačně: Když se něco dobrého objeví, dokážete to ocenit jako málokdo jiný, protože víte, jak nesamozřejmě to je.

→ Kam se v Brně vydat za literárními událostmi? Tedy mimo Měsíc autorského čtení v Divadle Husa na provázku, který už je letos za námi.

” Když píšu prózu, potřebuji prázdnou místnost. Navíc jsem dost fixovaný na konkrétní výhled z okna.

♦ Byt

Měsíc autorského čtení je skvělý. Ale koná se jen v průběhu července a dlouhé roky jsem měl pocit, že trochu vysaje všechny ostatní akce, které by se v Brně mohly dít... a překvapivě moc nedějí. Alespoň na to, že jsme ve studentském městě. Ale jsem moc rád, že tu před dvěma roky vznikla Rezidence Café Kaprál v bytě po básníku Zenu Kaprálovi na Údolní, v bytě, který Brno dalo k dispozici pro konání literárních akcí. Prostor zůstal v původní podobě, jak jej syn Zeno Kaprála opustil.

→ Což z něj dělá místo s jedinečnou atmosférou.

Trochu takový kabinet kuriozit. Uvádíme tam většinu čísel Hosta a moc se mi líbí, že byt funguje jako literární salon pro dvacet až třicet lidí. Je to intimní prostor, jaký literatuře sluší, není tam bariéra mezi „pódiem“ a publikem. A skvěle se o něho stará Petra Stránská.

→ Jak se z pozice autora díváte na stále sílící fenomén audioknih? Nepřijdou na nich autoři „zkrátka“ oproti prodeji papírových výtisků?

Když vydáváte knihu, uzavíráte nakladatelskou smlouvu. Její součástí je i úprava tzv. podlicencí. Což je třeba divadelní adaptace nebo audiokniha. Smlouva předsedem určuje, kolik procent z prodané knihy, ale i těch podlicencí jde autorovi. Jestli se nepletu, finančně to většinou vychází dost podobně, z tohoto pohledu mi tedy nemusí záležet na tom, jestli si někdo koupí papírovou knihu nebo její audioverzi. Ale samozřejmě tu jsou i další ohledy.

→ Z vaší tvorby jako audiokniha vyšly Dějiny světla a Možnosti milostného románu. Jak jste s nimi byl spokojen?

Možnosti milostného románu i Dějiny světla nahrával Český rozhlas, který nedělá audioknihy v pravém slova smyslu – jsou to

četby na pokračování, díla se krátí, na rozdíl od vydavatelství audioknih, které je načítají v plné délce. Další věc je pak samotná adaptace. Přiznám se, že Možnosti milostného románu jsem neměl odvahu ani chuť si pouštět, ohlasy se ke mně dostaly jen oklikou od mých přátel, takže nemohu komentovat. Ale výsledný dojem samozřejmě posouvá, jak je kniha režijně a herecky zpracovaná. Nejsem ten typ autora, který by chtěl stát v režii a říkat: takhle jsem to nemyslel. Když už dáte svolení, je to trochu bianco šek pro režiséra, ať s knihou udělá, co umí.

→ Když se podívám na vaši tvorbu – básnická sbírka, kniha povídek, biografie, kniha rozhovorů... Vy se nerad opakuje! Co chystáte teď?

Nejbližší kniha, která by měla vyjít na konci tohoto nebo na začátku příštího roku, se jmenuje Byt. S podtitulem román ve dvou, píšeme to totiž s kolegyní Janou Šrámkovou. Půjde o dva příběhy, které se do sebe zasunou v rámci jedné knihy – když knihu vezmete do ruky, nepoznáte, která strana je přední a která zadní. Nejvíce mě baví, že vám jako čtenáři nebudeme říkat, kterou částí máte začít, budete si moct vybrat. Vyznění celého příběhu se pak může výrazně proměnit podle toho, zda začnete Janinou, nebo mojí polovinou. Vyprávíme z pohledu dvou osob, které sdílejí byt, důvody však nejsou romantické, ale sociální. Nemohou si dovolit vlastní bydlení a jsou nuceni kohabítovat.

→ Což je velmi aktuální téma...

Ano, všichni to známe. Byt je jeden projekt, v dlouhodobějším horizontu jsem se ponořil do látky, která mě zajímá už spoustu let. A tou jsou československé psychiatrické výzkumy LSD.

→ Takové výzkumy tu za minulého režimu probíhaly?

♦ Typika

” Kavárna na nádvoří Místodržitelského paláce mi vždy přišla jako kousek Itálie v Brně.

Zhruba od poloviny 50. do poloviny 70. let. Chápu vaše překvapení. Když se řeknou 50. roky, jako první se skoro každému vybaví stalinismus, politické procesy, socialistický realismus... a to všechno je pravda. Zároveň však existovaly úplně jiné nitky. Tak progresivní výzkum LSD není něco, co bychom na první dobrou v Československu 50. let čekali, ale společně s USA a Anglií tu byl velmi rozvinutý.

→ V čem je československá cesta této drogy odlišná od jiných států?

Všichni známe americký příběh LSD – hippies, kontrakultura, Nixonův tvrdý zákaz. V Československu najdeme styčné body, ale ten příběh je přece jen o dost jiný, protože LSD zůstalo v kontextu psychiatrie, později psychoterapie. A kvůli přísné státní kontrole se moc nedostalo na ulici. Jiřina Šiklová vzpomínala, že pražští intelektuálové ho porůznu zkoušeli na chatách, ví se, že LSD si dal Miloš Zeman nebo Karel Gott, vyzkoušelo to poměrně dost lidí, nikdy ale nešlo v našem prostředí o pouliční drogu.

“ Tenisový trenér, se kterým jsem chodil hrát, mi pořád podstrkoval, že někdo by měl udělat knižní rozhovor s Tomášem Berdychem.

📍 Kurty v Lužánkách

→ Jak jste se rozhodl téma pojmout?

Nejznámějším jménem je určitě Stanislav Grof. Na začátku mě lákalo napsat životopisný román, podobně jako jsem napsal Dějiny světla o Drtikolovi. Je to velký příběh, příběh někoho, kdo začal za železnou oponou, v roce 1967 emigroval do Ameriky, tam ve výzkumu pokračoval, setkal se se všemi možnými postavami alternativní kultury, transpersonální psychologie... a dodnes jde o velkou kapacitu v oboru, který je i po tom více než půlstoletí hodně kontroverzní. Grof zkrátka druhou polovinu 20. století prožil se vším všudy.

→ Co vás od životopisného pojetí odradilo?

Psát o žijícím člověku je problematické, musíte řešit osobnostní práva a podobné věci. Vyfabuloval jsem si nakonec dva sourozence, bratra a sestru, to bude ústřední dvojice románu. Kolem nich pak rotují reálné postavy psychiatrů, kteří dnes na rozdíl od toho Grofa jsou téměř úplně zapomenuti. A přitom tak fascinující osudy, nejen kvůli tomu výzkumu LSD, ale i kvůli době – měli za sebou zkušenost druhé války, roku '48, střety s režimem, nebo naopak spolupráci s STB, která psychiatrii samozřejmě vnímala jako velmi cenný zdroj informací.

→ Měl jste po úspěchu Dějin světla nabídky na další biografické romány, třeba o někom z brněnského prostředí?

V české literatuře to bohužel nefunguje tak, že by člověk dostával nějaké zakázky. Leda byste chtěl být ghostwriter nějakého kuchaře. Mně se něco aspoň vzdáleně podobného stalo jen jednou. Tenisový trenér, se kterým jsem chodil hrát, mi pořád podstrkoval, že někdo by měl udělat knižní rozhovor s Tomášem Berdychem. Že prý na něj má kontakt.

→ Co jste mu odpověděl?

Že Berdych, při vši úctě, nebyl ani na kurty až tak zajímavý hráč. A aby mi dohodil kontakt na Federera. To bych neváhal ani vteřinu. My jsme s Rogerem stejný ročník, prožil jsem s ním všechno. Vlastně mi ten rozhovor dluží.

Foto: Viola Hertelová

Text: Filip Živný